

TOSPROGETHED OG ANDETSPROGSTILEGNELSE I DEN NYE PÆDAGOG- UDDANNELSE

LENA BASSE, LEKTOR VED PÆDAGOGUDDANNELSEN OG TOVHOLDER FOR DIPLOMUDDANNELSEN I BØRNS SPROG,
PROFESSIONSHØJSKOLEN UC SJÆLLAND

Introduktion

Pædagoguddannelsen er i 2014 blevet grundlæggende reformeret og er nu tilrettelagt som en modulorganiseret uddannelse¹, hvor fag/fagområder er erstattet af kompetenceområder helt på linje med reformen af læreruddannelsen i 2013. Uddannelsen er bygget op med en fælles basis: Pædagogens grundfaglighed og efterfølgende specialisering, hvor de studerende vælger sig ud/fordeles på tre specialiseringsretninger: Dagtilbudspædagogik, Skole- og fritidspædagogik samt Special- og socialpædagogik.

I denne artikel vil jeg belyse hvilke muligheder og udfordringer, reformen medfører i forhold til at styrke pædagogstuderendes viden og kompetencer inden for tosprogs-/andetsprogsområdet² – dog afgrænset til specialiseringerne: Dagtilbudspædagogik (0–6 år) og Skole- og fritidspædagogik (6–18 år). Som baggrund for artiklen har jeg indsamlet eksempler på, hvordan man foreløbig varetager de kompetenceområder, der relaterer sig til tosprogede børn i den nye pædagoguddannelse. Uddannelsen er stadig under udvikling, og således er ikke alle moduler gennemført endnu. I skrivende stund er uddannelsen udfoldet frem til moduler på 5. semester. Denne research er på ingen måde dækkende eller nødvendigvis repræsentativ for pædagoguddannelsen generelt – men anvendes alene som afsæt for en diskussion af, hvordan den nye bekendtgørelse kan udmøntes på tosprogsområdet. Det har ikke været sigtet decideret at kortlægge tosprogsområdet på den nye pædagoguddannelse, idet dette ville kræve et anderledes og større tidsforbrug. I researchen har jeg indsamlet information fra professionshøjskolerne: UCSJ (Roskilde), UCC (Hillerød) og VIA UC (Holsterbro).

Et andet afsæt for artiklen er to gruppeinterviews med studerende på uddannelsen i Roskilde. Da uddannelsen som skrevet er ganske ny, har jeg valgt at fokusere på studerende på gl. uddannelse. De studerende er henholdsvis i gang med deres 3. praktik og deres bachelorprojekt, hvor de beskæftiger sig med tosprogede børn. Begge grupper har erfaring fra arbejde med tosprogede børn i forskellige pædagogiske kontekster (daginstitution, SFO, skole).

”De studerende oplever sig selv som mere kulturelt bevidste, inkluderende og integrationsorienterede end den praksis, de møder.

Det interessante ved interviewene har blandt andet været, at jeg gennem dialog med de studerende når frem til, at den sprogfaglige viden om tosprogethed/andetsprog synes underprioriteret i (gl.) uddannelsen; mens det kulturelle felt/integrationsproblematikker omvendt udpeges som den centrale udfordring/videns- og kompetenceudviklingsfelt, når de studerende skal vurdere, hvordan tosprogsområdet varetages i praksis. Interviewene ridser i forenklet form et billede op, hvor de studerende oplever sig selv som mere kulturelt bevidste, inkluderende og integrationsorienterede end den praksis, de møder, samtidig med at de udpeger et behov for en dybere forståelse af andet-sprogstilegnelse i både uddannelsen og i praksis. Det er dette forhold mellem en sprogfaglig tilgang og en kulturel/samfundsmæssig tilgang til området, som jeg vil forsøge at skitsere en produktiv synergi imellem. Det er dog en tilgang, som kræver, at modulerne på ny

uddannelse tilrettelægges med sigte på at samle de relevante mål inden for udvalgte moduler.

Jeg vil i artiklen først belyse de studerendes refleksioner over praksis og kompetencebehov inden for tosprogsområdet. Dernæst vil jeg skitsere, hvordan tosprogsområdet er formuleret i den nye pædagoguddannelse, og endelig vil jeg byde ind med mine faglige bud på, hvordan tosprogsområdet kan udfoldes i en integreret tilgang til børn med dansk som andetsprog.

De studerendes refleksioner over videns- og kompetencebehov på tosprogsområdet

De to grupper studerende, der deltog i gruppeinterviews, repræsenterer (tilfældigvis) henholdsvis pædagogstuderende med etnisk dansk kultur- og sprogbaggrund og pædagogstuderende med anden etnisk og sproglig baggrund. På tværs af interviewene og de studerendes forskellige baggrunde træder tre fælles fokuspunkter frem: Kulturforståelse og kommunikation, forældresamarbejde, viden om tosprogethed og andetsprogstilegnelse.

Kulturforståelse – og videre til inklusion

De to grupper studerende fremstår meget enige om, at en styrkelse af arbejdet med tosprogede børn først og fremmest skal ske gennem øget kulturforståelse og et løft af dette på uddannelsen³. De studerende formulerer uafhængigt af hinanden en kritik af pædagogisk praksis – hvor tosprogede børn efter deres udsagn ofte kategoriseres og dermed fastholdes i udsatte positioner. De studerende giver eksempler på, hvordan børns forskellige kulturbaggrund og forskellige erfaringsverdener giver anledning til manglende forståelse/konflikter både inden for børnegrupper, f.eks. i frikvarteret, og i pædagogers samarbejde med såvel børn og forældre.

De studerende betoner et behov for større tolerance, større kulturel indsigt og bedre beredskab til at håndtere kulturmøder – som modvægt til den kategorisering af børnene, som de iagttager. Kategoriseringerne gør sig gældende både i forhold til enkelte børn, til børnegrupper og til forældresamarbejdet – men også kategoriseringer imellem børnegrupper. De studerende oplever her, at de bidrager til praksis med ny viden og "nye øjne" fra uddannelsen. Men de vurderer også, at deres viden og kompetencer på området er meget individuelt betonet ud fra eksempelvis tidligere praktikerfaringer eller emnevalg på studiet, som f.eks.

at skrive opgave om tosprogede børn. De vurderer således ikke, at nyuddannede pædagoger generelt er "udlært" i kulturforståelse.

Kritisk og ledende adspurgt af mig – om kulturforståelse er et mærkat, vi sætter på mange forskellige problemstillinger i arbejdet med tosprogede børn – giver de studerende også en mere nuanceret vurdering af tosprogede børns deltagelsesmuligheder. De udpeger sociale børnefællesskaber, der ikke fungerer, som en problematik. De studerende i begge grupper inddrager her inkluderende pædagogiske tilgange og adresserer et behov for kompetenceløft i forhold til at inddrage redskaber og metoder, der styrker inklusion og flytter fokus fra mangeltænkning og -kategoriseringer til ressourcetænkning i forbindelse med børn med tosprogsbaggrund.

Forældresamarbejdet

Begge grupper af studerende påpeger, at forældresamarbejde opleves som en af de største udfordringer i arbejdet med tosprogede børn. Eller rettere: Mangel på samarbejde med forældrene. De studerende oplever, at samarbejdet ofte er konfliktfyldt, præget af sprogbarrierer, kulturforskelle og af forskellige opfattelser af opdragelse. Forskelle i social baggrund bliver ikke fremhævet af de studerende som en særlig problematik i dette samarbejde – og denne "blinde plet" understreger for mig behovet for, at vi på uddannelsen knytter andetsprogsproblematikker tydeligere sammen med også sociokulturelle faktorer. Jeg vil dog ikke forfølge denne problematik i artiklen – men i stedet fokusere på det sproglige.

Viden om andetsprogstilegnelse

Igennem interviewene slår det mig, at de studerende, når de skal udpege gode eksempler på pædagogisk praksis med tosprogede børn, nævner gode erfaringer fra praktikker med sprogaktiviteter som f.eks. rim og remser, dialogisk læsning m.m. – men ikke umiddelbart italesætter et behov for faglig opgradering af den sprogfaglige og sprogpædagogiske viden. Direkte adspurgt om de vurderer, at de selv og pædagoger generelt har tilstrækkelig viden om det at tilegne sig dansk som andetsprog, svarer de studerende imidlertid *nej!* Til begge dele. Nogle af de studerende retter herudover en kritik af det fænomen, at tosprogede børn "tages ud" til særskilte sprogaktiviteter. De studerende forholder sig her diskuterende til, om denne praksis kan karakteriseres som "at ekskludere med henblik på at inkludere". Eller om det nærmere er egentlig ekskluderende praksis.

Også i et sprogfagligt perspektiv er dette en vigtig diskussion – idet børns adgang til sprogligt udviklende samvær med både børn og voksne er afgørende for dansk tilegnelse. De studerende adresserer her meget præcist en yderligere problematik i praksis, nemlig mængden af talt dansk, som tosprogede børn møder (sproglig eksponering) kontra spørgsmålet, "om man må tale modersmål" i institutionen/skolen/børnegruppen. Spørgsmålet er for de studerende, hvordan man kan sikre en høj grad af deltagelse i dansksproglige aktiviteter og samtidig anerkende og inddrage barnets sproglige baggrund og ressourcer. De studerende har ikke umiddelbart en løsning på dette helt reelle problem – men fastholder deres fokus på anerkendelse og inklusion. Flere gange udtales det, at man burde fokusere på fællesskabet frem for på indsatser rettet til enkelte børn. De studerende udpeger derved et videns- og kompetencebehov i forhold til metoder, der integrerer en fagligt begrundet andetsprogspædagogik i institutionens hverdag.

For et fagligt løft af tosprogsområdet vil det gavne at stille spørgsmålet: Hvordan kan uddannelsen sikre en integreret tilgang? F.eks. ved at sikre progression og samtænkning mellem moduler!?

De studerende tilkendegiver flere gange, at de savner en samlet bevidsthed omkring arbejdet med tosprogede børn. De har haft noget om kulturforståelse, de har lært om modersmålets betydning for andetsprog, de kender til inkluderende redskaber, og de har måske først og fremmest reflekteret over deres praksis og jobberfaringer med tosprogede børn. Men de oplever ikke, at der i hverken i uddannelsen eller i pædagogisk praksis opstår sammenhæng og helhedstænkning omkring tosprogede børn. De oplever dårlig kommunikation og manglende samarbejde med forældre som et af hovedproblemerne – men formulerer også, at de selv og pædagogerne i deres praksisbaggrund mangler viden om andetsprogstilegnelse.

Tosprogsområdet i den nye pædagoguddannelse

Grundfagligheden

På grundfagligheden (1. semester til midt i 3. semester) møder alle pædagogstuderende tre kompetenceområder:

- Pædagogiske miljøer og aktiviteter
- Profession og samfund samt
- Udviklings- og læringsrum (sidstnævnte er kompetencemål for 2. praktik og udelades her i artiklen⁴).

Grundfagligheden tilrettelægges dog forskelligt på de forskellige UC'er, og der er ikke givet en bestemt organisering af modulerne, idet videns- og færdighedsmål kan sammensættes på kryds og tværs⁵. Men fælles bekendtgørelsesstof er, at der på grundfagligheden indgår nedenstående to kompetenceområder og vidensmål, som kan relateres til tosprogede børn:

Vidensmål inden for kompetenceområde: Pædagogiske miljøer og aktiviteter

Udvikling af sprog og kommunikation, herunder ved brug af IT,

Hvordan forskellige individuelle, sociale og kulturelle faktorer kan påvirke udvikling og læring,

Socialiserings- og interaktionsprocesser samt inkluderende pædagogisk praksis,

Vidensmål inden for kompetenceområde: Profession og samfund

Risikofaktorer og signaler på mistroivsel hos børn, unge og voksne,

Der er, som det fremgår ovenfor, ikke specifikke mål omkring tosprogethed på grundfagligheden – men fra researchen på de tre UC'er tegner der sig et billede af, at tosprogede børn anskues i en mere kulturel/social vinkel jf. også vidensmålene ovenfor. De studerende på UCSJ præsenteres eksempelvis for etnisk minoritet som en risikofaktor, ligesom Charlotte Palludans forskning⁶ omkring sprogtoner i daginstitutioner indtages mhp. refleksion over, hvordan uhensigtsmæssige interaktionsprocesser påvirker tosprogede børns læring i daginstitutioner negativt. Vidensmålene retter dermed måske utilsigtet et fokus på tosprogede børns udsathed – altså en problematiserende tilgang alene?

Samtidig peger min lille research på, at de ovenstående vidensmål træffer de studerende i ret fragmentariske nedslag. Uddannelsens modulopbygning udgør givetvis en udfordring i forhold til at etablere en integreret tilgang mellem sproglige, sociale og kulturelle vinkler på tosprogede børns opvækst og læring. Man kan hævde, at det er op til den studerende at søge sammenhæng – hvilket også ligger implicit i uddannelsestænkningen. Men for et fagligt løft af tosprogsområdet vil det gavne at stille spørgsmålet: Hvordan kan uddannelsen sikre

en integreret tilgang? F.eks. ved at sikre progression og samtænkning mellem moduler!?

En mulig samtænkning af sprogtilegnelse og kulturtilgangen på grundfagligheden

Palludans førnævnte etnografiske observationsforskning viser, at tosprogede børn – sandsynligvis i den bedste mening – mødes af flere kontrollerende spørgsmål end børn, der er etsprogede, generelt. *Undervisningstenen* forbinder sig med sprogbrug, som ikke åbner op for udvidede dialoger og betyder, at de tosprogede børn får mindre *udvekslingstone* – og dermed sprogbrug og sprogstøtte, der udvikler deres sprog. Ved at inddrage Palludans forskning på grundfagligheden får man en sprogligfaglig vinkel forærende – nemlig sprogbrug: Altså måden vi bruger sproget på. Det er i den forbindelse meget nærliggende at knytte an til nyere forskning omkring børns sprogtilegnelse, som viser, at voksnes brug af understøttende sprogstrategier er afgørende for børns

sprogtilegnelse. Sprogpackens forskningsbaserede sprogprogram udpeger således 10 evidensbaserede understøttende sprogstrategier. Som eksempler kan nævnes: *Brug åbne spørgsmål, følg barnets interesse, fortolk og udvid*?. Pointen er i denne forbindelse, at grundfaglighedens vidensmål omkring børns sprogtilegnelse generelt er yderst relevant at koble sammen med emner om tosprogede børn. Børn, der lærer dansk som andetsprog, har brug for sprogligt tilpassede, understøttende og dialogiske samtaler med voksne – og masser af dem. Denne basisindsigt burde grundlægges solidt på grundfagligheden – uanset modulforskelle på uddannelsesstederne. Herved kan en ressourcebetonet og inkluderende tilgang til sprogtilegnelse stilles i et komplekst, refleksivt forhold til risikofaktorer, minoritetsproblematikker m.m.

Specialiseringsdelen

Cirka halvvejs i 3. semester vælger de studerende deres specialisering. På disse specialiseringer møder de studerende dels nye videns- og færdighedsmål –

men også i vidt omfang en uddybning af videns- og færdighedsmål fra grundfagligheden.

Pædagoger indgår som bekendt i undervisning i skolen, og det vil derfor være yderst relevant at rette fokus på, hvordan børn med dansk som andetsprog støttes i deres dansktilegnelse, men også i deres faglige læring.

På dagtilbudsspecialiseringen bliver tosprogethed et eksplicit, men ikke selvstændigt vidensmål, idet det er formuleret i sammenhæng med etnicitet og kulturforståelse. Her ses altså en samtænkning mellem det kulturelle og det sproglige i bekendtgørelsen. Som vidensmålene er sat op nedenfor, ser man, at det kan skabe en vis fordybelse omkring tosprogede børn, hvis uddannelserne bevidst samler de oplistede vidensmål inden for samme

modul og dermed prioriterer at samtænke sproglige, kulturelle og sociale vinkler på tosprogethed.

DAGTILBUDSSPECIALISERING

Vidensmål inden for kompetenceområdet:

Barndom, kultur og læring

eticitet, tosprogethed og kulturforståelse

børns sproglige udvikling og om sprogstimulering, herunder skriftsprogets betydning

børns forskellige opvækstvilkår og livsbetingelser

DAGTILBUDSSPECIALISERING

Vidensmål inden for kompetenceområdet:

Profession og organisation

børn i udsatte positioner, social- og specialpædagogiske indsatser og inkluderende praksis

(forældresamarbejde og inddragelse af forældre i forhold til børns udvikling)⁸

På skole-fritidsspecialiseringen ser man, som vist i skemaet nedenfor, at de mest relevante vidensmål er samlet under ét kompetenceområde: Identitet og fællesskab. Dette kan støtte den tænkning, jeg plæderer for, nemlig at koncentrere tosprogemnet mest muligt. I målene for skole-fritidspædagogik er sociale faktorer og udsathed ikke specifikt formulerede elementer, men den sociale vinkel på tosprogede børn kan tænkes varetaget gennem målet omkring social mobilitet, som vel forudsætter viden om børns forskellige sociale baggrunde.

SKOLE-FRITIDSSPECIALISERING
Vidensmål inden for Kompetenceområde: Barndom, ungdom, didaktik og dannelse
Ingen mål, der specifikt retter sig til tosprogede børn

SKOLE-FRITIDSSPECIALISERING
Vidensmål inden for kompetenceområdet : Identitet og fællesskab
etnicitet, kulturforståelse, kulturelle fællesskaber, tosprogethed og integrationsprocesser,
sprog, sproglige udtryksformer og sprogtilegnelse,
forældresamarbejde og inddragelse af forældre i forhold til børn og unges udvikling,
social mobilitet samt social- og specialpædagogiske metoder i en pædagogisk sammenhæng

Det, man kunne savne/medtænke under bekendtgørelsens vidensmål for skole- og fritidsspecialiseringen, er en specifik belysning af begreber som: dansk som andetsprog og literacy. Pædagoger indgår som bekendt i undervisning i skolen, og det vil derfor være yderst relevant at rette fokus på, hvordan børn med dansk som andetsprog støttes i deres dansktilegnelse, men også i deres faglige læring. Dette perspektiv har de studerende i interviewet også øje for, og jeg vil derfor uddybe dette senere i artiklen.

En casebaseret tilgang til tosprogsområdet i pædagoguddannelsen.

De studerende peger løbende gennem interviewene på behovet for større fordybelse og fokusering på tosprogemnet. For eksempel via en casebaseret undervisning om tosprogede børn, hvor kulturforståelse kunne være selvstændig vinkel på en mere helhedsorienteret og fordybet tilgang.

Med en casebaseret undervisning vil uddannelsen kunne styrke en mere integreret andetsprogs-pædagogik, hvor sproglige, kulturelle og sociale fagvinkler indgår. I modellen nedenfor har jeg samlet relevante fagområder og begreber – som kunne danne udgangspunkt for en helhedsorienteret undervisning på området:

Relevante fagområder og begreber samlet i en model, som kan danne udgangspunkt for en helhedsorienteret undervisning på området. Model udviklet af Lena Basse

Optimalt set kunne modellen udfoldes i et enkelt modul og dermed styrke de studerendes fordybelse og refleksion. Alternativt kunne uddannelsesstederne arbejde for en sammenhæng mellem og progression i udvalgte moduler og praktikker, hvor de forskellige vinkler belyses over tid. Udfordringen er at få skabt overblik og samarbejde omkring de forskellige vidensmål, der relaterer sig til tosprogsområdet. Nedenstående begrebsområder kunne tænkes at danne grundlag for opbygning af cases, hvor studerendes praksisobservationer og indsamlede data og pædagogiske erfaringer kunne indgå.

Begrebsindkredsning og litteraturanbefalinger

En ny bekendtgørelse medfører også et behov for nye fagudgivelser, og således er der heldigvis også udkommet en lang række nye titler til pædagoguddannelsen. Desværre er tosprogsområdet sparsomt belyst i de bøger, jeg har gennemset, i forhold til den nye pædagoguddannelse. Jeg vil her henvise til nogle af de nye og gamle titler, jeg finder relevante/oplagte for en casebaseret tilgang til tosprogsområdet.

FAGBEGREBER	HENVISNINGER – nyeste først
Andetsprogstilegnelse og fagbegreber som intersprog, transfer tilegnelsesstrategier.	Thomsen, P (2015): Børns sprogudvikling, sprogvanskeligheder og betydningen af sproglige praksisformer i dagtilbud. Krogh, T.K. (2010): Dansk som andetsprog, in Månsson m.fl.: <i>Håndbog for Sprogvejledere</i> . Dansk Psykologisk Forlag. Holm, L. og Laursen, H.P. (2010): <i>Dansk som andetsprog</i> . Dansk Lærereforeningen.
Sprogvurdering og opmærksomhed omkring sproglige vanskeligheder hos tosprogede børn	Egebjerg, E. (red)(2010): <i>Minoritetssprogede med særlige behov</i> . Dafolo. <i>Vis hvad du kan</i> . Sprogvurderingsmateriale fra Undervisningsministeriet. http://pub.uvm.dk/2007/sprogscreening/ Larsen, M.A. og Breinholt, A.: Tosprogethed som referenceramme for sprogvurdering, in Holm, L. og Laursen H.P. (red.) (2009): <i>En bog om sprog</i> . DPU.
Sprogpædagogik (tosprogede)	Sandvik m.fl. (2011): <i>Jeg vil lære dansk før skolestart. Sprogudvikling i den flerkulturelle børnehaven</i> . Dafolo. Hoel m.fl. (2012): <i>Læsefrø. Sprogstimulering gennem læseaktiviteter i daginstitutioner</i> . Dansk Psykologisk Forlag. Holm, L. og Laursen H.P. (red.) (2009): <i>En bog om sprog</i> . DPU.
Dansk som andetsprog	Ministeriet for børn og undervisning (2013): Dansk som andetsprog i fagene, Inspirationskrift. EVA og SFI (2012): Indsatser for tosprogede elever: Kortlægning og analyse. Se: https://www.eva.dk/nyheder/udgivelser/2012/indsatser-for-tosprogede-elever-kortlaegning-og-analyse
Literacy	Christensen, K.S. (2013): Biliteracy i børnehaven. Madsbjerg S. og Friis K. (red.) (2012): <i>Skrivelyst i børnehaven</i> . Dansk Psykologisk Forlag. http://www.statsbiblioteket.dk/forbiblioteker/sbci/videncenter/sprogstimulering/les-med-dit-barn Løntoft, J. og Christiansen, A. (2009): <i>Læsetilegnelse på andetsproget dansk</i> . Dansk Lærereforeningen.
Kulturforståelse og kulturmøde	Iben Jensen (2013): <i>Grundbog i kulturforståelse</i> . Samfundslitteratur. Andersen G.F. (2011): Kulturmøder i pædagogisk praksis, in Sørensen, M. (red.): <i>Dansk, kultur og kommunikation</i> , Akademisk Forlag.
Sprog, identitet og minoritet	Tireli, Ü (2015): Minoritetsdanske børn i dagtilbud., in Ceccin, D. (red.): <i>Barndomspædagogik</i> . Akademisk Forlag. Mikkelsen, P. (red.) (2010): <i>Pædagogisk arbejde med tosprogede børn</i> . Dafolo.
Inklusion og integration	Schousboe, I. (2015): Integration – en del af hverdagslivet, in Cecchin, D.: <i>Barndomspædagogik</i> . Akademisk Forlag.
Forældresamarbejde	Ringsmose, M. (2014): Kollegial feedback og forældresamarbejde, in Kastrup, A.J. (red.): <i>Morgendagens pædagoger</i> . Akademisk Forlag. <i>Sprog er gave</i> . Inspirationsmateriale til samarbejde med forældre til tosprogede børn. SE: http://www.integrationsviden.dk/skole-uddannelse/for-skole-indsats/sprog-er-en-gave.-sprogstimulering-i-hjemmet/#.VZY18ka8p2A

Pædagoguddannelsen bør rette opmærksomhed på dansk som andetsprog i daginstitution og skole

Andetsprogsforskningen viser, at børn, der vokser op med to godt understøttede sprog, udvikler en stærkere sproglig bevidsthed – f.eks. fordi børnene søger ligheder og forskelle mellem sprogene. De sammenligner og kobler altså sprogene sammen (metakognition) – og det er netop en af de *strategier*, der styrker sprogtilegnelsen, og som kan understøttes pædagogisk. Et begrebssæt, der derfor som minimum bør inddrages i undervisningen på specialiseringsdelen, er: *Intersprog, interferens og kodeskift samt tilegnelsesstrategier på andetsprog*. Pia Thomsen taler i den forbindelse om sprogmødet (Thomsen, 2015). Hos det enkelte barn mødes to eller flere sprog – og i det møde opstår der både sammenblandinger (interferens, dvs. fejl) og sproglig bevidsthed. Den sprogpædagogiske pointe er at arbejde med barnets tosprogethed som en ressource – et sprogmøde. Et citat fra Pia Thomsen indrammer meget godt, hvorfor denne tilgang er vigtig:

Tosprogethed kræver gode kognitive funktioner, og hel- digvis tyder meget på, at tosprogethed i motiverende kontekster understøtter barnets kognitive udvikling, for eksempel metasproglig opmærksomhed, arbejds- hukommelse og eksekutive funktioner (Thomsen, 2015, min fremhævelse).

Børn, der indgår i sprogligt understøttende miljøer, vil således have fordel af deres tosprogethed – men det kræver netop en ressourceorienteret, motiverende tilgang.

På trods af ovenstående citat, der peger på tosprogethed som en ressource, så vedbliver resultater fra PISA-undersøgelserne at vise, at børn med anden etnisk og sproglig baggrund klarer sig relativt dårligere i folkeskolen – dette ses senest i PISA Etnisk fra 2013. De dårlige resultater gælder for læsekompetencer, men også for de faglige resultater i f.eks. matematik og naturfag⁹.

Det er evident, at barnets sociale baggrund slår igennem på disse resultater og i øvrigt også på barnets sprogvurderinger i både daginstitutions- og skolealder (Højén og Bleses, 2012). Etniske minoritetsbørns udsatte sociale position kan derfor ikke ignoreres i forhold til dansktilegnelsen, deltagelse og læring generelt. Imidlertid kan denne indsigt synes at slå ud i en lavere forventningshorisont til tosprogede børn, som er aldeles kontraproduktiv, og som risikere at svække det sproglige input fra pædagoger.

Tosprogede børn og børn med et be- grebsmæssigt smalt sprog har brug for at få understøttet deres dansk- sproglige begreber og læring med konkrete tilgange og med støtte til ordtilegnelsesstrategier.

Det kan her være bevidstgørende at fokusere på, at børnene også ofte befinder sig i *sprogligt udsatte positioner* – dvs. ikke møder de sproglige input og udfordringer eller den sproglige understøttelse, der skal til for at udvikle et godt og nuanceret skolesprog og begrebssystem. Børnene kan risikere af forskel- lige grunde at være begrænsede i "*såvel mængden af sprogligt input som de funktioner, barnet oplever, at sproget anvendes til*" (Thomsen, 2015, s. 14). Thomsen peger her på nødvendigheden af en andetsprogs- pædagogik, der rækker ud over en instrumentel og dagligdags sprogbrug som f.eks. "vi skal spise", "kan du give mig", "hvor er aben" (f.eks. i billedbogen eller vendespillet). Der er derimod brug for mere kognitivt udviklende samtaler (Basse, 2013) med såkaldt elabo- reret sprogkode, altså sprog der benytter forklaringer, uddybninger, sammenfatninger osv. Sproget skal desuden anvendes i mange forskellige kontekster til forskellige funktioner for at blive godt og varieret.

Hovedet på sømmet – Dansk som andetsprog i daginstitution og i skole

Hovedet på sømmet er en dansk vending, som netop ikke giver spor mening, hvis ikke man har lært den i en relevant kontekst eller fået forklaret det me- taforiske betydningsindhold. Vendingen er dermed eksempel på at det at lære dansk som andetsprog er en kompleks affære, hvor sproglig, social og kulturel interaktion spiller sammen – men også at sprog har forskellige dimensioner og lag, og at sproglig kom- plexitet kræver sproglige basiskompetencer som f.eks. ordforståelse.

I debatindlæg i Folkeskolen rammer matematiklæ- rer Peter Müller netop hovedet på sømmet, idet han påpeger, at han ved at gå meget konkret til værks i matematikundervisningen styrker børnenes matema- tikforståelse¹⁰. Eksempelvis nævnes det at arbejde med træfigurer og ord som firkant og trekant før man går videre til arbejdet med en given matematisk opgave om geometriske figurer. Peter Müller mener, at man med fokuseringen på andetsprog i fagene har overvur- deret betydningen af sprog i undervisningen. Men han overser, at den netop skitserede konkrete tilgang til

matematikken er en helt fundamental og vigtig vej til sprogtilegnelse. Hans meget konkrete tilgang rammer ret præcist i forhold til at støtte andetsprogstilegnelse – idet vi ved, at en *nuanceret begrebsdannelse* på dansk netop er de tosprogede elevers udfordring.

Tosprogede børn og børn med et begrebsmæssigt smalt sprog har brug for at få understøttet deres dansksproglige begreber og læring med konkrete tilgange og med støtte til ordtilegnelsesstrategier. Det kan være strategier som at undre sig over ordet, at knytte ordet til noget man ved, at stille spørgsmål osv. Strategier, der kan aflures gennem samtaler med mere kompetente samtalepartnere eller gennem instruktive tilgange i undervisningen – tilgange, der i øvrigt på mange måder kan samtænkes med *synlig læring*, som netop sigter på at synliggøre og forklare læringsindholdet (Hattie, 2014). Ydermere er det sproglige strategier, som er grundlæggende for udvikling af læsestrategier og læsekompetence.

I faglitteraturen om dansk som andetsprog er der rig inspiration til og indsigt i, hvordan dansktilegnelse styrkes hos tosprogede, og derfor vil jeg foreslå, at denne vinkel inddrages på pædagoguddannelsen. Det gælder både for Dagtilbudsspecialiseringen og for Skole og Fritidsspecialiseringen, som jo skal klæde pædagoger på til både understøttende undervisning og lektiecafé. I de studerendes praksisrefleksioner fra interviewene bliver denne skolepædagogvinkel eksplicit trukket frem som et opmærksomhedspunkt. En studerende udtrykker det således: "han har jo brug for at få forklaret opgaverne" om en tosproget drengs udfordringer i skolen. De studerende demonstrerer i samtalen en klar bevidsthed om, at barnets særlige behov netop kan være sprogligt og handle om ordforklaringer, eksempler eller bare "at sige tingene på en anden måde", som de studerende udtrykker det. En viden om andetsprogstilegnelse vil her givetvis være en god løftestang for pædagogens arbejde. To-

sprogskolen har i relation til dette udgivet tre pjecer om indsatser på tosprogsområdet.

I relation til lektiecaféerne udtrykker de studerende i interviews, at de netop her har muligheder for at støtte de tosprogede elevers forståelse og arbejde med opgaver. Men de udpeger samtidig en anden problematik, nemlig at de registrerer, at få tosprogede børn benytter sig af lektiecaféerne. Udvikling af gode og motiverende lektiecafémiljøer kan derfor også indtænkes i en casetilgang til tosprogsområdet.

Forslag til tværprofessionelt valgfagsmodul om andetsprogpædagogik

En potentiel videreudvikling af tosprogsområdet og andetsprogpædagogikken kunne foregå i regi af det tværprofessionelle element, som indgår i pædagoguddannelsens specialiseringsdel, og som muliggør en samtænkning med f.eks. læreruddannelsen. Faktisk kunne casemodellen ovenfor anvendes som skabelon for et sådant modul, hvilket tillige kunne bidrage til en fokusering på brobygning mellem skole, hjem og daginstitution og tillige samarbejdet mellem lærere og pædagoger i skolen. Et sådant modul ville kunne belyse en lang række spørgsmål, som går på tværs af pædagoguddannelsen og læreruddannelsen: Hvordan støtter man børns andetsprogstilignelse? Hvordan kan lærere og pædagoger samarbejde om børns sprog og læring? Hvordan kan forældre inddrages i skolens og institutionens arbejde med tosprogede børn? Hvordan arbejder vi inkluderende med børn i socialt og sprogligt udsatte positioner? Hvad er integration, og hvordan kan interkulturel pædagogik styrke trivsel og læring. Hvad er literacy og biliteracy, og hvordan styrker vi tosprogede børn i det? Det er spørgsmål, som sandsynligvis vil kunne skabe gode synergieffekter ved at blive indtænkt i en tværprofessionel forståelse.

Noter

- 1 Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog, marts 2014. SE: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=162068&exp=1>
- 2 Jeg benytter primært begrebet tosproget og tosprogethed i artiklen, idet det er den anvendte betegnelse i Bekendtgørelsen for pædagoguddannelsen. Jeg vil undlade en diskussion af begrebet, men vil tillige anvende begrebet andetsprogstilignelse i artiklen – med henblik på at tydeliggøre, at

en del af de børn, artiklen fokuserer på, netop er i gang med at tilegne sig dansk – som andetsprog.

- 3 Det skal bemærkes at kulturforståelse ikke er et nyt element på pædagoguddannelsen, men også indgik i 2007-uddannelsen både i faget Pædagogik og i faget Dansk, kultur og kommunikation.
- 4 I praktiken indgår ikke specifikke målformuleringer for tosprogsområdet, og dette kompetenceområde er derfor udeladt mhp. overskuelighed, omend både inklusion og forældresamarbejde indgår mere overordnet i 2. praktik for begge de belyste specialiseringer.
- 5 De nedenstående skemaer kan give indtryk af en bestemt modulorganisering, men dette er altså ikke et reelt billede. Skemaerne opridser alene hvilke vidensmål, der kan relateres til tosprogsområdet.
- 6 Charlotte Palludans forskning har med begreberne undervisningstone og udvekslingstone haft stærk gennemslagskraft på pædagoguddannelsen. For en introduktion kan henvises til Palludans artikel (2012): *Utilsigtet forskelsbehandling af etniske minoritetsbørn*.
- 7 http://www.sdu.dk/om_sdu/institutter_centre/c_boernesprog/forskningsprojekter/afsluttede+projekter/sprogpakken. Sprogpakken var et landsdækkende efteruddannelsesprogram for pædagoger i 2011 med hovedfokus på understøttende sprogstrategier og dialogisk læsning.
- 8 Jeg har valgt at medtage forældresamarbejde som et vidensmål, der er relevant for tosprogsområdet. Det er imidlertid et aspekt, jeg har fravalgt i denne artikel, og som må belyses i anden sammenhæng.
- 9 Pisa Etnisk, 2013. Se: http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Forskning/Internationale_undersogelser/PISA/pisa_etnisk_2012.pdf
- 10 Artikel i Folkeskolen 16. april 2014: *Lærer: Sproget bør komme i anden række i matematik*.

Litteratur

Andersen, G. F. (2011). Kulturmøder i pædagogisk praksis. I: Sørensen, M. (red.), *Dansk, Kultur og kommunikation*. Akademisk Forlag.

Basse, L. (2013): Samtalen i sprogpædagogikken. I: Ritchie, T., *Metoder i pædagogers praksis*. Billesø og Baltzer.

Bekendtgørelsen om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog. BEK nr. 211. 06.03.2014 <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=162068&exp=1>

- Christensen, K. S. (2013). Bilingualitet i børnehaven. (2012).
- Egebjerg, E. (red.) (2010). *Minoritetssprogede med særlige behov*. Dafolo.
- EVA og SFI (2012). *Indsatser for tosprogede elever: Kortlægning og analyse*.
- Se: <https://eva.dk/nyheder/udgivelser/2012/indsatser-for-tosprogede-elever-kortlaegning-og-analyse>
- Holm, L., og Laursen, H. P. (2010). *Dansk som andet-sprog*. Dansk Lærereforening.
- Højen, A., og Bleses, D. (2012): *Hvilke tosprogede har problemer med dansk? – En foreløbig rapport om sprogbedømmelse af tosprogede*. E-print: http://static.sdu.dk/mediafiles//B/6/5/%7BB65A05C9-F949-4E28-A87C-FBC96C8E6000%7DE-print_14_2012.pdf
- Hattie, J. m.fl. (2014): *Synlig læring og læringens anatomi*. Dafolo.
- Hoel m.fl. (2012). *Læsefrø. Sprogstimulering gennem læseaktivitet i daginstitutioner*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Holm, L., og Laursen, H. P. (red.) (2009). *En bog om sprog*. DPU.
- Jensen, I. (2013). *Grundbog i kulturforståelse*. Samfundslitteratur.
- Krogh, T. K. (2010). Dansk som andetsprog. I: Månsson m.fl., *Håndbog for sprogvejledere*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Larsen, M. A., og Breinholdt, A. (2009). Tosprogethed som referenceramme for sprogbedømmelse. I: Laursen, H. P. (red.), *En bog om sprog*. DPU.
- Løntoft, L., og Christiansen, A. (2009). *Læsetilægnelse på andetsproget dansk*. Dansk Lærereforening.
- Madsbjerg, A., og Friis, K. (red.) (2012). *Skrivelyst i børnehaven*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Mikkelsen, P. (red.) (2010). *Pædagogisk arbejde med tosprogede børn*. Dafolo.
- Ministeriet for børn og undervisning (2013). Dansk som andetsprog i fagene. Inspirationsmateriale.
- Müller, P. (2014). Sproget bør komme i anden række i matematik. *Folkeskolen* 16. april 2014.
- Palludan, C. (2012): Utilsigtet forskelsbehandling af etniske minoritetsbørn. I: Wrang, J. (red.), *Forskning i pædagogisk praksis*. Akademisk Forlag.
- PISA Etnisk (2013): http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Forskning/Internationale_undersoegelser/PISA/pisa_etnisk_2012.pdf
- Sprogpakken.dk*
- Ringsmose, M. (2014). Kollegial feedback og forældresamarbejde. I: Kastrup, A. J. (red.), *Morgendagens pædagoger*. Akademisk Forlag.
- Sandvik m.fl. (2011). *Jeg vil lære dansk før skolestart. Sprogudvikling i den flerkulturelle børnehave*. Dafolo.
- Schousboe, T. (2015). Integration – en del af hverdagslivet. I: Cecchin, D. (red.), *Barndomspædagogik*. Akademisk Forlag.
- Tirell, Ü. (2015). Minoritetsdanske børn i dagtilbud. I: Cecchin, D. (red.), *Barndomspædagogik*. Akademisk Forlag.
- Thomsen, P. (2015). Børns sprogudvikling, sprogvan-skeligheder og betydningen af sproglige praksisformer i dagtilbud. I: Cecchin, D. (red.), *Barndomspædagogik*. Akademisk Forlag.
- Sprogbedømmelsesmateriale fra Undervisningsministeriet. <http://pub.uvm.dk/2007/sprogscreening>
- Tosprogestaskforcen/Læringskonsulenternes hjemmeside: <http://www.uvm.dk/Laeringskonsulenterne/Vores-vejledningsomraader/>
- <http://www.statsbiblioteket.dk/forbiblioteker/sbci/videncenter/sprogstimulering/les-med-dit-barn>
- Sprog er en gave. Inspirationsmateriale til samarbejde med forældre til tosprogede børn. Se: <http://www.integrationsviden.dk/skole-uddannelse/for-skole-indsats/sprog-er-en-gave.-sprogstimulering-i-hjemmet/#.Vd2uUvmsW1c>